

Карпічков В. О. Історико-правова реальність як форма буття права у просторово-часовій площині

Досліджується історико-правова реальність як особлива форма буття права у просторово-часовій площині. Здійснено теоретико-категоріальний аналіз таких понять, як «реальність» та «історична реальність». Розкривається зміст історико-правової реальності на підставі аналізу категорій «реальність» та «історична реальність». Автором надається власне бачення та визначення історико-правової реальності, її ознак і структури.

Ключові слова: право, історія, реальність, історична реальність, правова реальність, правова дійсність, історико-правова реальність.

Карпичков В. А. Историко-правовая реальность как форма бытия права в пространственно-временной плоскости

Исследуется историко-правовая реальность как особая форма бытия права в пространственно-временной плоскости. Проведенный теоретико-категориальный анализ таких понятий, как «реальность» и «историческая реальность». Раскрывается содержание историко-правовой реальности на основе анализа категорий «реальность» и «историческая реальность». Автором предоставляется собственное виденье и определение историко-правовой реальности, ее признаков и структуры.

Ключевые слова: право, история, реальность, историческая реальность, правовая реальность, правовая действительность, историко-правовая реальность.

Karpichkov V. Historical and legal reality as a form of being right in the space-time plane

We study the historical and legal reality as a special form of being right in the space-time plane. Placed theoretical and categorical analysis of such concepts as «reality» and «historical reality». The content of historical and legal reality on the analysis of the categories of «reality» and «historical reality». The author is given their own vision and determination of historical and legal reality, its characteristics and structure.

Key words: law, history, reality, historical reality, legal reality, the legal reality, historical and legal reality.

УДК 34.01+316.43

*Ольга Геннадіївна Кобан,
асистент кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

**ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКОНАВЧОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ
ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ**

Демократизація суспільної системи та влади передусім знаходить своє вираження у принципово іншій оцінці ролі людини та її соціалізації. Соціалізація в умовах демократії створює умови для мотивації «входження» людини до влади. Поряд із цим соціалізація є відповідальною за «якість» владних суб'єктів, яка перш за все виступає як процес встановлення та підтримки взаємної довіри між владними інститутами та людиною. Таким чином, соціалізація не лише долучає людину до влади, а й примушує саму владу, передусім виконавчу, розширювати та закріплювати відносини з громадянським суспільством.

Як слушно зазначав Б. де Жувенель, для того, аби продовжити своє існування, влада повинна «соціалізуватися» [1, с. 164]. Соціалізація влади виражається в її орієнтації на цінності та потреби людей, у здатності закріпити себе у звичаях, моральних цінностях та нормах. Завдяки цьому жорстка централізація змінюється системою управління, яка базується на принципах служіння держави суспільству, зростають вимоги до соціальної відповідальності влади перед українським суспільством, актуалізується проблема розвитку соціально значущих якостей виконавчої влади.

Аналіз сучасних наукових джерел свідчить, що проблема переходу до соціалізованого, людиноцентристського принципу організації та реалізації влади, коли влада є максимально наближеною до потреб особистості, стає пріоритетною саме у нинішній період реформування та оновлення українського суспільства в умовах демократії. Ознакою ж демократичного режиму є наявність високо розвинутого громадянського суспільства. Саме в межах громадянського суспільства відбувається організація соціалізації, поєднання і врахування інтересів різноманітних соціальних сил, що припускає зіткнення, протиріччя та конфлікти між ними.

В умовах, коли жорстка централізація змінюється системою управління, що базується на принципах служіння держави суспільству, зростають вимоги до соціальної відповідальності виконавчої влади перед суспільством, актуалізується проблема розвитку соціально значущих якостей її представників.

Так, на шляху до підвищення соціальної відповідальності влади перед суспільством, Україна підійшла до трансформаційної межі, яка потребує визнання пріоритету ідей людиноцентризму, який акцентує увагу на особистісних цінностях, способах і можливостях їх реалізації, виявленні внутрішніх,

глибинних основ ефективної професійної діяльності людини та її комфортного буття в соціумі. На сучасному етапі українське суспільство гостро потребує термінового вироблення чіткої концепції соціалізації суспільства, яка б сприяла соціальній і національній консолідації, вказувала напрями подальшого здійснення процесу державотворення, побудови демократичної, правової держави.

У сучасних демократичних суспільствах те, що приймається державою як обов'язкове, не означає, що воно автоматично стає обов'язковим для кожного громадянина.

Відповідно до загальноновизнаної теорії поділу влади державна влада поділяється на законодавчу, виконавчу і судову. Поділ влади, забезпечений ефективним механізмом стримувань і противаг, належить до найважливіших цінностей соціалізації. Багатовіковий досвід довів, що виконавча влада за своєю природою прагне до експансії та неконтрольованості. Аби запобігти виникненню абсолютної влади, різні гілки влади не повинні концентруватися в одному з владних інститутів і мають бути розподілені. Поділ влади, таким чином, стає структуроутворюючим і функціональним принципом для забезпечення раціональної організації та контролю.

Перехід до нового людиноцентристського та ціннісно-орієнтованого суспільства можливий лише за умови переосмислення базових засад та орієнтирів побудови, функціонування і розвитку соціальних інститутів, зокрема інституту виконавчої влади. Якщо порівняти розвиток усіх гілок влади в сучасному світі, то стає очевидним, що саме виконавча влада відрізняється найбільшим динамізмом. Вона найкраще відповідає своєму призначенню саме тоді, коли не тільки вловлює і втілює зміни, які відбуваються як у суспільстві загалом, так і в окремих його сферах зокрема, а й передбачає такі зміни, створює передумови для їх настання і видозмінюється разом із ними, пристосовуючись до нових часів. Виконавча влада має універсальний характер у часі і просторі, її органи діють постійно і на будь-якій території, де проживають відносно компактні маси людей. Безперервність виконавчої влади відрізняє її від двох інших гілок влади. У той час, коли законодавча влада діє під час сесій, а судова функціонує, караючи за злочини та вирішуючи майнові спори, виконавча влада функціонує постійно і її діяльність не може припинитися ні на мить.

Окрім цього, універсальність виконавчої влади, яка охоплює всі найважливіші сфери і галузі суспільного життя, географічно поширюється на всі регіони і території країни, дає підстави стверджувати, що з практичного погляду виконавча влада серед трьох гілок державної влади займає провідне місце. З цієї причини саме виконавча влада є першочерговим об'єктом соціалізації, оскільки одним із найголовніших завдань всебічного реформування українського суспільства бачиться становлення професійної, високоефективної, стабільної, авторитетної виконавчої гілки влади, яка здатна відповідати на виклики сьогодення.

Нагальною потребою є вироблення нової управлінської ідеології, спрямованої на оновлення адміністративної культури, очищення влади та її соціалізацію, формування готовності виконавчої влади та управлінського персоналу до прийняття рішень в умовах зростаючої свободи дій та підвищення особистої відповідальності з орієнтацією на служіння громадянам. Без вирішення цієї проблеми запровадження норм та цінностей демократії як основних підвалин подальшого державного розвитку і реального формування, зростання їх соціалізації, повноцінного громадянського суспільства в Україні буде або взагалі неможливим, або може стати фіктивним прикриттям для зовсім інших за змістом та спрямуванням суспільних процесів. Це може призвести не лише до деморалізації суспільних відносин та формального підходу державних службовців до своєї професійної діяльності, а й, і це головне, до низького рівня якості надання державних послуг громадянам і, як результат, до подальшого зниження авторитету державної влади в українському суспільстві.

У науковій літературі, особливо в зарубіжній, досліджуються численні проблеми, що стосуються сучасних підходів як до соціалізації загалом, так і до сфери виконавчої влади і державного управління зокрема.

Важливе значення для вивчення теоретичних проблем сфери виконавчої влади та державного управління мають праці вітчизняних таких науковців: В. Авер'янова, В. Бакуменка, С. Газарян, Н. Гончарук, С. Дубенко, Б. Колеснікова, Н. Липовської, О. Оболенського, Н. Нижник, В. Олуйка, Т. Пахомової, А. Рачинського, С. Серьогіна, А. Сіцінського, С. Хаджирадевої, І. Хожило, Ю. Шарова, І. Шпекторенка та ін.

Витоки дослідження соціалізації виявляються у працях М. Вебера, В. Зомбарта, К. Маркса, П. Сорокіна, Г. Спенсера. Проблеми загальної і професійної соціалізації розглянуті у працях російських та українських соціологів Я. Гелінського, Є. Головахи, А. Ковальова, О. Козлової, А. Кравченко, Р. Кричевського, а також Л. Мітіної, М. Попова, В. Сергеева, С. Спасибенко, В. Татенко та ін.

Проте за наявності досить розгалуженої теоретичної та емпіричної бази дослідження різних аспектів соціалізації залишається недостатньо розкритою проблема дослідження ролі і функціонального значення виконавчої влади як об'єкта соціалізації.

У широкому розумінні слова термін «соціалізація» (від лат. *socialis* – суспільний) означає процес розвитку людської спільності й окремого індивіда. Також у науковій літературі існує багато визначень цього поняття: а) процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, що дають змогу йому функціонувати як повноправному члену суспільства; б) процес формування основних параметрів людської особистості (свідомості, почуттів, здібностей) на основі навчання і виховання, засвоєння соціальних ролей, у результаті чого людина перетворюється на члена сучасного суспільства; в) процес засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків і відносин у його власному досвіді тощо [2].

Завдяки соціалізації людина залучається до суспільства, засвоюючи звичаї, традиції та норми певної соціальної спільноти, відповідні способи мислення, властиві певній культурі, зразки поведінки, форми раціональності та чуттєвості. Це процес розвитку людини від індивідуального до соціального під безпосереднім чи опосередкованим впливом таких факторів соціального середовища, як сукупність ролей і соціальних статусів, соціальні спільноти, у межах яких індивід може реалізувати певні соціальні ролі й набути конкретного статусу; система соціальних цінностей і норм, які домінують у суспільстві й які молодше покоління унаслідок від старших; соціальні інститути, що забезпечують виробництво й відтворення культурних зразків, норм і цінностей та сприяють їхній передачі й засвоєнню тощо [3, с. 232].

Концептуальні підходи щодо поняття соціалізації розробляються багатьма науками, зокрема психологією, соціологією, культурологією, антропологією, філософією, історією тощо. Тому є сенс говорити про міждисциплінарність підходів, що передусім обумовлює й багатозначність самого терміна «соціалізація». Втім, навіть у межах окремої науки – соціології – поняття соціалізації є складним, багатовимірним феноменом, який включає численні його інтерпретації. Практично всі наукові теорії, напрями, школи мають своє визначення процесу соціалізації.

Аналізуючи цю проблематику, представники тих або інших наукових традицій і шкіл або пропонували відповідні їх позиціям підходи до аналізу соціалізації, або створювали конкуруючі теорії, що сприяли становленню нових парадигм. Аналіз численних концепцій соціалізації показує, що всі вони так чи інакше тяжіють до одного з двох підходів, які розходяться між собою в розумінні ролі самої людини у процесі соціалізації. Із цього різноманіття концепцій соціалізації можна виокремити два основні: суб'єктно-об'єктний і суб'єктно-суб'єктний. Згідно з першим – людина пасивна. Вона пристосовується до життя. Суспільство виступає суб'єктом, а людина – об'єктом. Соціалізація розуміється як процес адаптації особистості до умов, що з часом мають тенденцію змінюватися [3, с. 234].

Другий підхід і суспільство, і людину ставить у позицію суб'єкта. Людина активна; вона не лише засвоює, а й присвоює цінності суспільства, реалізує себе як творчий, активний суб'єкт [4, с. 271].

З позиції першого підходу соціалізація сприяє збереженню того, що є, із позиції другого – соціалізація є важелем, за допомогою якого суспільство рухається вперед.

Отже, проведений аналіз наукових концепцій і теорій дав змогу визначити соціалізацію як процес комунікативний, інтегративний, формуючий, тривалий та перманентний, під час якого виробляються нові, більш успішні моделі поведінки через активну взаємодію індивіда із соціальним середовищем. Як бачимо, в сучасній літературі існує безліч трактувань поняття «соціалізація». Більшість із них зводяться до розуміння соціалізації як процесу засвоєння знань, цінностей і норм, властивих суспільству, соціальній спільноті, групі. Однак при такому підході поза увагою залишається джерело соціалізації. Водночас будь-яка соціалізація передбачає неодмінною умовою наявність соціальних відносин, тоді як в основі соціальних відносин лежать відносини між соціальними інституціями та членами товариства, тобто в межах соціальної організації суспільства.

Таким чином, джерелом соціалізації можуть виступати тільки соціальні інститути, які встановлюють граничні межі життєдіяльності для членів певного суспільства. Відтак домінуючим у суспільстві соціальним інститутом визнається держава.

Водночас однією з основних умов існування держави є легітимність її соціальних формувань в очах суспільства.

Отже, проведений аналіз наукових концепцій і теорій дає можливість визначити соціалізацію як процес комунікативний, інтегративний, формуючий, тривалий і перманентний, під час якого виробляються нові, більш успішні моделі поведінки через активну взаємодію індивіда з соціальним середовищем.

Аналіз соціалізації з позицій другого підходу, в поєднанні з позицією людиноцентризму, коли суспільство та людина є первинними суб'єктами, а державна влада – підконтрольна їм, дає змогу розглядати виконавчу владу як об'єкт соціалізації та полягає у впровадженні в широкий управлінський обіг нової людиноцентристської парадигми, у якій людські ресурси мають осмислюватись як людські можливості, управління людськими ресурсами – як управління людськими можливостями і, відповідно, оцінювання людських ресурсів – як оцінювання людських можливостей [5, с. 120, 124–128].

У зв'язку з цим відмова від системоцентристського на користь людиноцентристського підходу в діяльності виконавчої влади обумовлюється тим, що нині управління суспільними процесами потребує

від всіх представників виконавчої влади обов'язкового звернення до індивідуального світу окремої особистості, коли зміст суспільних процесів розкривається в особистісному індивідуально-неповторному сенсі. Саме тому визнання людської гідності та поваги до особистості з боку кожного управлінця має стати основою ефективної міжособистісної взаємодії у форматі «суб'єкт управління – об'єкт управління».

Пріоритетними напрямками запровадження людиноцентристського підходу в соціалізації діяльності виконавчої влади та в системі мають стати такі:

– модернізація функціонування Української держави та наближення державної машини до громадян (а не навпаки);

– подолання політичної заангажованості в функціонуванні органів державної виконавчої влади;

– формування атмосфери соціальної згоди та соціального партнерства й співробітництва з метою як гармонізації відносин у форматі «державна – суспільство – особистість», що забезпечить умови для саморозвитку і самореалізації особистісного потенціалу кожного громадянина, так і реального перевороту громадян України зі статусу споживачів державних послуг у статус рівноправних партнерів держави;

– відмова від спрямування діяльності виконавчої влади в бік обслуговування держави та апарату управління на користь вдосконалення якісних характеристик соціального буття громадян;

– обов'язковість переведення у прозору площину процесу проектування і прийняття виконавчою владою управлінських рішень;

– запозичення зарубіжного досвіду діяльності виконавчої влади шляхом дієвої адаптації з метою реального вдосконалення діяльності та результатів функціонування органів державної влади всіх рівнів, і, як наслідок, поліпшення соціального буття всіх українців.

– постановка на національному рівні питання про необхідність розробки нової парадигми управлінської теорії, продиктованої сучасними вимогами суспільства до виконавчої влади;

– осучаснення державної машини з метою її наближення до громадян (а не громадян до неї) та переведення їх у статус партнерів шляхом розширення переліку й підвищення якості державних послуг, які надають органи державної виконавчої влади усіх рівнів;

– розробка нового нормативно-правового забезпечення, що базуватиметься на стандартах єдиного європейського адміністративного простору, а також сучасних досліджень у цій сфері.

Таким чином, діяльність державної виконавчої влади та її соціалізація полягає у задоволенні потреб суспільства в ефективному адміністративному державному управлінні та забезпеченні прав громадян на якісні державні послуги.

Використані джерела

1. Жувенель Б. де. Власть: Естественная история ее возрастания / Б. де Жувенель ; пер. с франц. В. П. Гайдамака и А. В. Матешук. – М. : ИРИСЭН, Мысль, 2011. – 546 с. – (Серия: «Политическая наука»).

2. Соціалізація: Соціологічний словарь ИАЦ «SOCIUM» [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.socium.info/dict.html>

3. Соціологія : підруч. / за ред. В. Г. Городяненка. – Київ : Академія, 2008. – 544 с.

4. Дворецька Г. В. Соціологія : навч. посіб. / Г. В. Дворецька. – Київ : КНЕУ, 2002. – 472 с.

5. Пашко Л. А. Актуалізація людського чинника у сфері державного управління як запорука результативності взаємодії у форматі «державна – громадянське суспільство» : монографія / Л. А. Пашко // Громадські організації та органи державного управління: питання взаємодії / за заг. ред. Н. Р. Нижник та В. М. Олуйка. – Вид. 2-ге, розшир. та допов. – Черкаси : Вид-во Чабаненко, 2009. – С. 117–135.

Кобан О. Г. Діяльність виконавчої гілки влади як об'єкт соціалізації

У статті розглядаються деякі питання діяльності виконавчої влади в аспекті людиноцентристського та ціннісно-орієнтованого праворозуміння. Обґрунтовано положення про те, що поглиблення соціалізації виконавчої влади є запорукою її успішної діяльності.

Ключові слова: виконавча влада, право, суспільство, людина, соціалізація.

Кобан О. Г. Деятельность исполнительной ветви власти как объект социализации

В статье рассматриваются некоторые вопросы деятельности исполнительной власти в аспекте человекоцентристского и ценностно-ориентированного правопонимания. Обосновано положение о том, что углубление социализации исполнительной власти является залогом ее успешной деятельности.

Ключевые слова: исполнительная власть, право, общество, человек, социализация.

Coban O. The activity of the executive branch of power as an object of socialization

In the article some questions of the executive power's activity are considered in the aspect of the person-centric and value-oriented legal understanding. The position is grounded that the deepening of the socialization of the executive power is the key to its successful activity.

Key words: executive power, law, society, man, socialization.